

1

Εισαγωγή

1.1. Η ΖΩΗ ΚΑΙ ΤΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΦΡΙΝΤΡΙΧ ΝΤΥΡΡΕΝΜΑΤ

Ο Φρίντριχ Ντύρρενματ γεννήθηκε στις 5 Ιανουαρίου 1921 στο Κονολφίνγκεν του καντονιού της Βέρνης στην Ελβετία από έναν προτεστάντη παπά τον Ράινχολντ Ντύρρενματ και τη γυναίκα του Χούλντα. Ιδιαίτερα περήφανος όμως ήταν ο Φρίντριχ Ντύρρενματ για τον παππού του, Ούλριχ Ντύρρενματ, που ήταν πολιτικός, εκδότης και δημοσιογράφος στην εφημερίδα «*Berner Volkszeitung*». Από το 1933 ως το 1941 φοίτησε σε σχολεία τόσο στο Κονολφίνγκεν όσο και στη Βέρνη, όπου μετακόμισε το 1935 η οικογένεια του. Οι βαθμοί του ήταν χαμηλοί και χρειάστηκε μάλιστα να επαναλάβει μία τάξη. Αυτά τα χρόνια ήταν σημαντικά για τη μετέπειτα καλλιτεχνική του δραστηριότητα όχι μόνο στη συγγραφή, αλλά κυρίως στη ζωγραφική. Ο ίδιος ο Ντύρρενματ αναφέρει για εκείνα τα χρόνια της ζωής του:

Στο Κονολφίνγκεν δημιουργήθηκαν οι πρώτες μου καλλιτεχνικές εντυπώσεις. Την αδερφή μου και εμένα μας ζωγράφισε ο ζωγράφος του χωριού. Από εκείνη τη στιγμή και πέρα περνούσα ώρες ολόκληρες ζωγραφίζοντας και σχεδιάζοντας στο ατελιέ του καλλιτέχνη. (...) Από τον κόσμο της παιδικής ηλικίας έχω καταφέρει να διασώσω σημαντικά πράγματα που σχετίζονται με τη σημερινή μου δραστηριότητα: Και όχι μόνο τις πρώτες μου εντυπώσεις, όχι μόνο το μοντέλο του σημερινού κόσμου μου, αλλά και την ίδια τη μέθοδο της τέχνης μου. Όπως αντιμετώπιζα τη ζωγραφική στο ατελιέ του καλλιτέχνη του χωριού έτσι είναι τώρα για μένα και η συγγραφή μία ασχολία και ένα πείραμα με

διαφορετικά υλικά. Ασχολούμαι με το θέατρο, με το ραδιόφωνο, με μυθιστορήματα και την τηλεόραση και από τον παππού μου γνωρίζω ότι η συγγραφή μπορεί να είναι μια μορφή αγώνα.¹

Μετά το σχολείο ο Ντύρρενματ ξεκινά τις σπουδές του στη γερμανική φιλολογία, τη φιλοσοφία και τις φυσικές επιστήμες στην πρωτεύουσα της Ελβετίας Βέρνη, έχοντας φοιτήσει και ένα εξάμηνο στη Ζυρίχη. Τα αγαπημένα του μαθήματα είναι αυτά που αφορούν στον Αριστοφάνη και τον Κίρκεγκορ από όπου θα επηρεαστεί σημαντικά και το μετέπειτα έργο του, ενώ διαβάζει Χάιμ, Τράκλ, Κάφκα και Βάλτερ Μπένγιαμιν.

Το 1943 γράφει το πρώτο του θεατρικό έργο με τίτλο *Κωμωδία*, το οποίο δεν δημοσιεύτηκε, ούτε παίχτηκε. Ακολουθούν τα διηγήματα *Ο βασανιστής*, *Ο γέρος*, *Η εικόνα του Σίσυφου*, *Ο διευθυντής του θεάτρου*, και στο διάστημα αυτό αμφιταλαντεύεται ανάμεσα στη δραστηριότητα ως ζωγράφου και ως συγγραφέα. Στα χρόνια του δεύτερου παγκοσμίου πολέμου ο Ντύρρενματ δεν ασχολείται με τα πολιτικά δρώμενα, όπως οι περισσότεροι γερμανόφωνοι συγγραφείς, έρχεται όμως σε επαφή με τα θεατρικά έργα του Μπέρτολτ Μπρέχτ, που παίζονται εκείνη την εποχή στη Ζυρίχη, και εκφράζει τον θαυμασμό του. Τελικά τον κερδίζει η συγγραφή και ολοκληρώνει το θεατρικό έργο *Είναι γραμμένο*, το ραδιοφωνικό έργο *Ο σωσίας* και δύο διηγήματα: *Η παγίδα* και *Ο Πιλάτος*. Το 1947 ο Ντύρρενματ παντρεύεται την ηθοποιό Λόττι Γκάισλερ και την ίδια χρονιά παίζεται το έργο *Είναι γραμμένο* στη Ζυρίχη, που αποσπά το βραβείο του ιδρύματος Βέλτι, ενώ παράλληλα γράφει το έργο *Ο τυφλός* που παίζεται το 1948 στη Βασιλεία. Ο ίδιος μετοικεί στο Λίγκερτς, κοντά στη λίμνη Μπήλ και γράφει το θεατρικό έργο *Ρωμύλος ο μέγας*. Οικονομικοί λόγοι τον οδηγούν στη συγγραφή έργων για το ραδιόφωνο, όπως *Δίκη για τη σκιά του γαϊδάρου*, γράφει θεατρικές κριτικές σε εφημερίδα και τα αστυνομικά μυθιστορήματα *Η υποψία* και *Ο δικαστής και ο δήμιος του*. Το 1952 ο Ντύρρενματ αγοράζει ένα σπίτι στο Νοϊσατέλ, όπου διαμένει με τη σύζυγο και τα τρία παιδιά του και γράφει το έργο *Ο γάμος του κυρίου Μισισιπή*, που παίζεται την ίδια χρονιά στο Μόναχο και τον καθιερώνει σε διεθνές επίπεδο, ενώ για

---

1 Volker Schüler: *Dürrenmatt. Die Physiker*. Hollfeld, Joachim Beyer Verlag, 1978, σ.5.

το έργο του Ένας άγγελος έρχεται στη Βαβυλώνα κερδίζει λογοτεχνικά βραβεία. Το 1954 γράφει και το ραδιοφωνικό έργο *Ο Ηρακλής και ο στάβλος του Αυγεία*.

Μέχρι το 1955 ο Ντύρρενματ δίνει πολλές διαλέξεις στην Ελβετία και τη Δυτική Γερμανία, ενώ αυτή η χρονιά σηματοδοτεί και τη μεγαλύτερη ίσως θεατρική επιτυχία του Φρίντριχ Ντύρρενματ, την *Επίσκεψη της γηραιάς κυρίας*, ένα έργο που μεταφράζεται σε πολλές γλώσσες, παίζεται σε πολλές χώρες και αποσπά θεατρικά βραβεία. Το έργο γίνεται μάλιστα και ταινία με την Ίνγκριντ Μπέργκμαν και τον Άντουν Κουίν στους πρωταγωνιστικούς ρόλους. Το χρονικό διάστημα που ακολουθεί ανάμεσα στην *Επίσκεψη της γηραιάς κυρίας* και τη δεύτερη παγκόσμια επιτυχία του με την κωμωδία *Οι φυσικοί* το 1961, ο Ντύρρενματ γράφει το έργο *Η βλάβη* και το αστυνομικό μυθιστόρημα *Ρέκβιεμ για το αστυνομικό μυθιστόρημα* (1957), το έργο *Φρανκ ο πέμπτος* (1958) και συνεχίζει να κερδίζει βραβεία. Επίσης συλλέγει τις απόψεις του για το θέατρο στο άρθρο *Προβλήματα θεάτρου* (1955), όπου αναπτύσσει τις σκέψεις του για την τραγική κωμωδία ως τη μορφή δράματος που ταιριάζει στην εποχή του. Οι φυσικοί γνωρίζουν τεράστια επιτυχία και το έργο παίζεται στις περισσότερες γερμανικές σκηνές. Ακολουθούν τα έργα *Οι αναβαπτιστές* (1966), που αποτελεί επεξεργασία του πρώτου δράματος του *Είναι γραμμένο, Ο μετεωρίτης* (1965), η διασκευή του έργου του Στρίντμπεργκ *Ο χορός των πεθαμένων* με τίτλο *Πλέϊ Στρίντμπεργκ* (1969) και δημοσιεύονται οι *Ομιλίες και γραπτά για το θέατρο* (1966). Ο Ντύρρενματ δεν θεωρούσε τον εαυτό του θεωρητικό του θεάτρου, όμως ανέπτυξε μια θεωρία, πάνω στην οποία στηρίζει τα έργα του. Το 1968 ξεκινά να εργάζεται ως διευθυντής θεάτρου στις δύο σκηνές της Βασιλείας, πολιτικές ασυμφωνίες όμως με τους συνεργάτες του τον αναγκάζουν να παραιτηθεί μόλις την επόμενη χρονιά και να αναλάβει θέση συμβούλου στο Σάουσπιλχαους της Ζυρίχης. Το 1971 εκδίδεται το διήγημα *Η πτώση*, το θεατρικό έργο *Ο συμμέτοχος* (1973) και ακολουθεί *Η προθεσμία* (1978). Το 1983 παίζεται το έργο του Άχτερλω και την ίδια χρονιά πεθαίνει η σύζυγός του. Ο Ντύρρενματ ξαναπαντρεύεται την επόμενη χρονιά την Σαρλότ Κέρρ και τα επόμενα χρόνια μέχρι το τέλος της ζωής του στις 12 Δεκεμβρίου 1990 δημοσιεύει τα πεζά έργα του *Δικαιοσύνη* (1985), *Η παραγγελία* (1986), *Η κοιλάδα του χάους* και το *Μινώταυρος*, μια μπαλάντα (1985) με σχέδια του συγγραφέα.

Ο Ντύρρενματ κέρδισε πολλά λογοτεχνικά βραβεία ανάμεσα στα οποία το βραβείο Σίλλερ (1959), το βραβείο θεατρικών κριτικών της Νέας Υόρκης την ίδια χρονιά, το αυστριακό κρατικό βραβείο ευρωπαϊκής λογοτεχνίας (1984), το βραβείο Μπύχνερ (1986) και πολλά βραβεία στη χώρα του, την Ελβετία. Επίσης ανακηρύχθηκε επίτιμος διδάκτωρ πολλών πανεπιστημιακών ιδρυμάτων ανά τον κόσμο.

Ο Ντύρρενματ μαζί με τον Μαξ Φρις θεωρούνται οι πιο γνωστοί Ελβετοί συγγραφείς και η φήμη τους ξεπέρασε τα σύνορα του γερμανόφωνου χώρου. Οι δύο συγγραφείς ήταν σύγχρονοι, ξεκίνησαν να γράφουν το ίδιο διάστημα, μετά το τέλος του Β' παγκοσμίου πολέμου και για κάποιο διάστημα έκαναν παρέα. Συχνά τους μπέρδευαν. Χαρακτηριστική είναι μια ιστορία από τις αρχές της δεκαετίας του πενήντα όταν δεν ήταν ακόμη ιδιαίτερα γνωστοί: Σε μια διάλεξη που έκανε ο Ντύρρενματ σε ένα πανεπιστήμιο της Βασιλείας τον πλησίασε ένας φοιτητής και μπερδεύοντας τον με τον Φρις τον ρώτησε αν μπορεί να του κάνει μερικές ερωτήσεις για μια εργασία που προτίθεται να κάνει για το έργο του. Ο Ντύρρενματ, χωρίς να αποκαλύψει την ταυτότητά του, τον κάλεσε για δείπνο όπου και συζήτησαν για το έργο του Φρις. Προς το τέλος του δείπνου τον ρωτάει για τη γνώμη που έχει για τον Ντύρρενματ και του ανέλυσε τους λόγους που ο ίδιος δεν θεωρούσε ότι ήταν καλός. Ο φοιτητής τότε απάντησε ότι μέχρι τώρα πίστευε ότι το έργο του Ντύρρενματ ήταν καλό, όμως ο συγγραφέας τον έπεισε για το αντίθετο. Αργότερα ο Φρις απόρησε όταν έλαβε ένα γράμμα από τον φοιτητή που τον ευχαριστούσε για τη συνάντηση.²

Η ιστορία αυτή είναι χαρακτηριστική της προσωπικότητας του Ντύρρενματ και της ροπής του για το παιχνίδι, τη φαντασία, στοιχεία που ενυπάρχουν και στα έργα του. Τα έργα του Φρίντριχ Ντύρρενματ, τόσο τα θεατρικά όσο και τα μυθιστορήματα είναι σε ένα πρώτο επίπεδο διασκεδαστικά, σε ένα πιο βαθύ επίπεδο όμως ξεπερνούν το όριο του χιούμορ και της διασκέδασης και φτάνουν στην τραγικότητα, μια και τα έργα του περιβλημένα με χιούμορ αναδεικνύουν το στοιχείο του σύγχρονου απάνθρωπου κόσμου, ενός κόσμου που από μόνος του συνιστά μια τραγωδία. Ο κόσμος του Ντύρρενματ

---

2 Βλ. Heinz Ludwig Arnold: *Querfahrt mit Dürrenmatt*, Göttingen, Wallstein Verlag, 1990, σ.17.

είναι σαν ένας λαβύρινθος, όπου ο σύγχρονος άνθρωπος έρχεται αντιμέτωπος με τον Μινώταυρο.³ Ως μέσο για να αναδείξει αυτή την τραγικότητα της κοινωνίας, αλλά και να την αντιμετωπίσει ο Ντύρρενματ επιλέγει την κωμωδία, θεωρώντας την ως τη μοναδική δραματουργία που έχει τη δυνατότητα να εκφράζει την αλήθεια.

1.2. Η ΘΕΣΗ ΤΟΥ ΝΤΥΡΡΕΝΜΑΤ ΣΤΗ ΓΕΡΜΑΝΙΚΗ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

Το γερμανόφωνο μεταπολεμικό θέατρο οφείλει τη διεθνή του αναγνώριση μέχρι και τα τέλη της δεκαετίας του 1950 κυρίως στα δράματα των Ελβετών Μαξ Φρις και Φρίντριχ Ντύρρενματ, ιδιαίτερα όμως τα έργα του Ντύρρενματ ήταν εκείνα που παίχτηκαν και είχαν μεγάλη απήχηση στις διεθνείς σκηνές.⁴ Άλλα και στο γερμανόφωνο χώρο οι δύο σύγχρονοι συγγραφείς είχαν τεράστια επιτυχία. Μονάχα στη θεατρική περίοδο 1962/63 το έργο του Ντύρρενματ *Οι Φυσικοί* και το έργο του Φρις *Ανδόρα* σκηνοθετήθηκαν 128 φορές.⁵

Ο Ντύρρενματ ξεκινά τη συγγραφική του σταδιοδρομία αμέσως μετά τη λήξη του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου, την επονομαζόμενη «ώρα μηδέν». Η νέα γενιά λογοτεχνών, νιώθοντας προδομένη από τους προγόνους, μια και η λογοτεχνία είχε στρατευτεί κατά ένα μεγάλο μέρος στο πλευρό των Ναζιστών, ζητά την ηθικοποίηση της λογοτεχνίας. Με αυτή την έννοια επικρατεί έντονα η απαίτηση από τους συγγραφείς να προάγουν τον κοινωνικό ρόλο της λογοτεχνίας και να δείχνουν υπευθυνότητα απέναντι στην αλήθεια. Η λογοτεχνία και το μεταπολεμικό γερμανικό θέατρο επηρεάστηκε από το νατουραλισμό, τον εξπρεσιονισμό και βέβαια τον θεμελιωτή του μοντέρνου δράματος Γκέοργκ Μπύχνερ. Μεγάλη ήταν και η επιρροή του Μπέρτολτ Μπρέχτ, που διαχώρισε το έργο του από την αριστοτελική δραματουργία και με το επικό του θέατρο ζητούσε

3 Βλ Heinz Ludwig Arnold: *Theater als Abbild der labyrinthischen Welt*, in: Daniel Keel: *Über Friedrich Dürrenmatt*, Zürich, Diogenes, 1980, σ.85.

4 Βλ. Manfred Durzak: *Dürrenmatt Frisch Weiss. Deutsches Drama der Gegenwart zwischen Kritik und Utopie*, Stuttgart, Reclam, 1977, σ.9.

5 Βλ. Manfred Durzak: *Dürrenmatt Frisch Weiss. Deutsches Drama der Gegenwart zwischen Kritik und Utopie*, Stuttgart, Reclam, 1977, σ.14.